

ULOGA VINKA ŽGANCA U POSLIJERATNOM RAZVOJU NARODNIH PLESOVA U MEĐIMURJU

MARIJA NOVAK
Paška 10, Zagreb

Tradicija plesanja narodnih kola na otvorenom prostoru počela se gasiti u Međimurju već sredinom 19. stoljeća. Kolo je živjelo do šezdesetih godina 20. stoljeća samo u Donjem kraju Kotoribe. Nakon završetka drugog svjetskog rata V. Žganec inicira obnavljanje i stvaranje novih narodnih plesova u formi kola. Obnovitelji i tvorcii tih kola u stalnim su kontaktima s V. Žgancem. Iznoseći rezultate vlastitih analiza tih plesova autorica ukazuje i na sačuvane tragove veoma starih plesnih tradicija, posebno na pojave radnji za poticanje plodnosti.

Ime akademika Vinka Žganca zauzima veoma značajno mjesto u oživljavanju narodne plesne umjetnosti Međimurja.

Budući da sam bila njegova suradnica ili, mogu reći, privatna učenica koju je upućivao u istraživanje međimurskog folkloru, u posljednjem desetljeću njegova života, osjećam se pozvanom i dužnom i prigodom ove proslave - 100. obljetnice njegova rođenja, reći nekoliko rečenica o njegovoj ulozi u razvoju narodnih plesova u Međimurju, kako bi se dobila potpunija i oštija slika, izuzetno značajnog čovjeka za kulturu Međimurja - akademika Vinka Žganca.

Kao rođena Međimurka (u kući gdje su teme o našim plesovima bile često prisutne) u Donjoj Dubravi, i već kao nastavnica hrvatskog jezika u Kotoribi, zanimajući se za plesni folklor Međimurja, godine 1977. kazetofonom sam došla u Prelog kod Jele Pavčec.

Jela Pavčec, rod. 1905. god, domaćica iz Preloga, bila je izuzetno dobar pedesetogodišnji suradnik i prijatelj akademika Žganca. Prema Jelinom pričanju ona i Žganec su između dva rata surađivali u zapisivanju donjomedimurskih narodnih pjesama, a o njihovoj suradnji neposredno poslije drugog svjetskog rata, Jela mi je ispričala sljedeće: "Dok se održavala 1. smotra narodnih plesova i pjesama u

Zagrebu (1946. god. o. p.), mam je Žganec došao u Međimurje k meni i rekao: 'Čujte, ljudi, održavala se bo Smotra u Zagrebu, kaj je ve, trebalo bi biti i Međimurje zastupljeno.' Ja sam na to rekla: Gospon doktor, mi imamo stare pjevice, elj mi nemamo stare pljesove, mi nismo imeli priljike da njegujemo naš hrvatski folklor te naše narodne pljesove i običaje. To za mađarske okupacije neje bilo dozvoljeno pak nam to neje bilo ni pristupačno. Mi se nismo usudili neka takvoga njegovati. Unda je on rekao: 'Jela, joj, pa kad znate međimurske pesme, pak mora vas ta međimurska pesma dopeljati i do pljesov, taj sam takt međimurske pesme, mora vam dati nekvo otkriće pak nekakve korake složite. Zmislijte se kak se na svate pljesalo i tak pred guvnom!'"

On je dal inicijativu, i počeli smo mi na te međimurske pesme ko rake slagati i za čas so nastala tri pljesa: Vu toj turskoj zemlji, Baroš oj Barice i Faljila se Jagica. U temi tremi pljesi smo mi nastupali u Zagrebu. Išće smo ne imeli neti Ogranaka. Stari Ogranak se za vreme mađarizacije raspal. I tamboraše smo ne melji zmoči pak smo išli bez tamboraši, samo smo popevalji i pljesalji. Dok smo tri pljesa napravljali, smo mislilji, ve idemo dalje, ako smo znalji reči A, unda bomo znalji reči i B. I tak je bilo.

Unda so to prihvatilji i drugi ljudi iz drugi sel koji so imeli smisla za folklor. Od jednih je tu bil i Mijo Novak z Donje Dubrave. On je tu u Priloku delal pak smo se mi dva spominalji kak bi stvaralji pljesove. Tak je i on stvaral i tak se to po seljima širilo i ve sel je osnivalo Ogranke, i Nedeljšće je bilo med prvima. Žganec je bil sega toga inicijator. Evo, poslje rata, ovi trideseti ljet smo največ o tomo surađivalji."¹

Navedene konstatacije Jele Pavčec su istinite, a za sve ljubitelje narodne plesne umjetnosti su nadasve interesantne. No, nekoga tko nije poznavao i tko ne pozna prošlost življenja Međimurja mogu zbuniti, i zbunilo su, jer to što je ispričala Jela nije bila praksa u drugim hrvatskim krajevima. Jela nije to ispričala samo meni, ona je to ispričala i drugim istražiteljima narodne plesne umjetnosti i prije mene, a slično Jelinom kazivanju kazivali su i drugi voditelji Ogranaka seljačkih sloga u Međimurju, posebice u Nedelišću i Donjoj Dubravi. Najvjerojatnije i zato u svojoj knjizi *Folklor i scena*, dr. Ivan Ivančan, piše: Poslije drugog svjetskog rata seljaci koreografi (Jela Pavčec, Mijo Novak i Leonard Žnidarić) sastavili su u međimurskom duhu brojna kola i plesove na melodije međimurskih pjesama i danas se oni plešu kao narodni: Evo najpoznatijih: Vu toj turskoj zemlji, Falila se Jagica divojka, Baroš, oj, Barice, Raca plava po Dravi, Klinčec stoji pod oblokom, Zginula je pikoša, Vescela trlja, Školnik hodi kak po droto."²

I ova škrtka Ivančanova informacija iz 1971. god. o narodnim plesovima u Međimurju otvara čitaocu-folkloristu niz pitanja, a mene kao ljubitelja narodne plesne umjetnosti potiče na dublje istraživanje i proučavanje ovog fenomena.

O čemu je, zapravo, riječ!?

¹ Marija Novak: *Domaćica o akademiku, Kaj* - časopis za kulturu, Zagreb 1978, str. 57.

² Ivan Ivančan: *Folklor i scena*, Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1971, str. 64.

Istina je da su Žgančevu inicijativu o stvaranju plesova prihvatili i ljubitelji folkloru u drugim selima, ne samo u Prelogu. Bili su to, moj pokojni otac Mijo Novak iz Donje dubrave i Leonard Žnidarić iz Nedelišća. Njih i spominje dr. Ivančan. No, ovim trima, prema Ivančanu nazvanim seljacima koreografima, trebamo još dodati i Florijana Andrašeca iz Dekanovca, koji iako stariji i poznat kao seljak-pjesnik, plesovima se počeo baviti poslije drugog svjetskog rata. O ovim narodnim koreografima sam pojedinačno govorila na 27. kongresu SUFJ u Banji Vrućici - Teslić 1980. godine. Zato sada samo o njihovom zajedničkom nazivniku.

Svi četvero - Pavčec, Novak, Žnidarić i Andrašec bili su glazbeno nadareni ljudi, dobro su poznavali međimurske narodne pjesme. Trojica su bila i svirači. djelovali su svaki u svom selu u okviru Ogranka Seljačke sloge. Novak je od 1948. god. pa do 1956. god. radio u Prelogu i Orehovići i priključio se Ogranku Seljačke sloge Orehovića te je tako pet godina vodio dva Ogranka - orehovečki i donjodubravski. A to su i godine kada je u Međimurju stvoren najveći broj kola i plesova. Na žalost, Florijan Andrašec 1962. god. umire, a njegovom smrću Ogranak seljačke sloge u Dekanovcu prestaje s radom. Nakon petnaest godina Aktiv žena obnavlja njegove koreografije, no koliko su te koreografije autentične Andrašecovim, pitanje je dubljeg istraživanja.

Spomenuti seljaci koreografi, to jest umjetnički rukovoditelji programa, imali su i svoje stalne plesne parove. Jeli Pavčec bio je plesni par Vinko Glavina, Miji Novaku u Donjoj Dubravi Elizabeta Toplek, a u Orehovići Lina, kuharica u domu staraca, Leonardu Žnidariću Terezija Crnčec, a Florijan Andrašec nije imao stalnu partnericu. I svi spomenuti također su bili glazbeno nadareni ljudi. Prvo je svaki sam razrađivao ideju o kolu ili plesu kod svoje kuće. Naravno, netko je imao više ideja i smisla za pokret, a netko manje. Zatim su se sastajali kod nekog u kući - njih troje ili četvero, i kad su učvrstili pokrete, tj. uskladili ritam i pokret, na probama su taj novostvoreni koreološki nacrt učili druge članove Ogranka. Zato možemo kod nekih plesova govoriti i o grupnom stvaranju. Za državne praznike, i ne samo za praznike, davali su priredbe. Zanimljivo je da na priredbama nisu nikad isticali voditelje programa ili sastavljače programa.

Možemo pitati: kakvo je i koliko je njihovo poznavanje plesne kulture Međimurja bilo sredinom ovog stoljeća, tj. kad su oni stvarali? Znamo da nije bilo TV - aparata, pa nisu imali prilike vidjeti plesove drugih krajeva, nije bilo etnološke literature, pa nisu mogli crpiti znanje iz knjiga, a plesovi na otvorenom prostoru u formi kola prije njihovog rođenja ugasili su (izuzetak je Kotoriba). Svi oni poznavali su: čardaš, polku, valcer, sving i drmeš ("kuražni ples") koji su dominirali na svatovima i zabavama. Jela Pavčec mi je pričala da se sjeća kako je od oca kao djetete naučila plesati stari ples kuritari koji je kasnije izvodila na sceni. Svi su oni poznavali i kontinuiranu tradiciju kola u zatvorenom prostoru, tj. svatovska kola: Trgala sem ružu, Oj čašica verna pajdašica, Što je moje guske skral, Ja sem črni ja, Igraj kolo u dvadeset i dva, i druga. Također su poznavali plesne običaje: Ples na zelje, Ples svečami, Kolo mladih snaha z bidrami na glavi, Kolo fašenjskih sneha. Dakle, kolo kao plesna forma bilo im je poznato. Vinku Glavini i Miji Novaku također su bila poznata kola koja su Kotoripčani izvodili na križanjima od Uskrsa do Ivanja. Tradicija plesanja u Međimurju bila je stalno

prisutna, ali tradicija izvedbe kola bila je siromašna. Zato se i namćeć pitanje, kako su seljaci koreografi mogli u relativno kratko vrijeme (niti za punih deset godina) stvoriti i postaviti na scenu velik broj kola i zašto su ih stvorili upravo tako kako ona i danas žive i ne samo na sceni?

Mora da je dr. Vinko Žganec osjećao da je u Međimurju zatrto nešto lijepo i vrijedno pa je zato i inzistirao - "zmisljite se". Međutim, kako ćeš se sjetiti nečega što nisi nikad znao, niti vidio!? Ali to, "zmisljite se" značilo je ujedno i okrenite se sebi i svojim suseljanima. Tako su se, kasnije nazvani seljaci koreografi, nehotice našli u ulozi istražitelja plesne tradicije. Naravno, u tom poslu pomogao im je uvijek brižan gospon Žganec.

Mada je praktično tradicija izvođenja kola na otvorenom prostoru sredinom ovog stoljeća bila u Međimurju ugašena (već sam rekla izuzetak je Kotoriba) no, teoretski - ona to nije bila. Usmena narodna predaja u onom trenutku odigrala je, za narodnu plesnu umjetnost Međimurja, ispravnu, značajnu i presudnu ulogu. To ćemo vidjeti na primjeru kola Turki robe.

Prema mojim istraživanjima, kola Turki robe i Oj, Jelo, Jelice, izvodila su se na Glavatišću (današnje Gaborove gorice) na Gornjem polju u Donjoj Dubravi. Glavatišće je mjesto gdje su sve žene iz Donje Dubrave u 19. st. zajednički sijale presad - glavaticu, zelje.

Prema kazivanjima mojih kazivača, na tom mjestu, uoči Ivanja (24. lipnja) muškarci su složili veliki kup drva i granja. Navćer se oko kupa, tzv. krijesa okupilo mnogo ljudi. Imale su pravo prisustvovati i djevojke. Jedan je od prisutnih zapalio krijes i dok je vatra gorjela, svi su izvodili kola Turki robe i Oj, Jelo, Jelice. Moja majka mi je pričala: "Mama so rekli da su ljudi pripovedalji da so tak pljesalji kaj je v jutro bil prah, a joganj da je bil strahovito veljki". Mora da su se krijesovi - vatre na Ivanđan redovito palili i mora da su bili zaista impresivni, jer usmena narodna predaja saćuvala je za njih i za to mjesto - Glavatišće neobićno lijepu metaforu - komin. Gotovo svi moji kazivaći spomenutog obićaja na Glavatišću nisu bili sudionici toga obićaja, nego se samo sjećaju ivanjskog krijesa po pričanju svojih roditelja ili susjeda.

Ivanjski krijesovi poznati su širom naše zemlje. O njima su pisali mnogi znanstvenici. Ana Maletić piše: "U godišnjem ciklusu došize solarni kult svoju kulminaciju u vrijeme ljetnog solsticija oko Ivanja 24. lipnja. Budući da je snaga sunca tada na vrhuncu, palc mu se i najviše vatre na najvišim mjestima, vjerojatno se tada pripisuje nebeskom, kao i zemaljskom ognju najveća moć. Oko ivanjske lomaće pleše se i pjeva."³

Međimurec (Kotoripćanin) Andrija Dolenćić zabilježio je ćetrdesetih godina ovog stoljeća sljedeć: "Nekada su se na Ivanjc palili, odnosno uoći samoga Ivanja, krijesovi na križanjima, livadama i gmajnama (Kotoriba, Sveti Martin na Muri, Sveta Marija, Podturen i dr.). Prigodom paljenja krijesa mladež je skakala preko vatre, pjevala i plesala oko vatre. U Prelogu mladež pjeva, pleše uz prigodne pjesme, a jedna stara žena prati pjevanje odgovarajućim gestama. U Kotoribi je takoder plesala, pjevala i vodila kolo oko ivanjskog krijesa. Danas se više ne pali

³ Ana Maletić, *Knjiga o plesu*, Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1986, str. 229.

krijes, ali se održalo uskršno-ivanjsko kolo."⁴ Zanimljivo je da se u Donjoj Dubravi ivanjski krijes nije održao kao u drugim međimurskim selima - na križanjima, livadama i gmajnama kako spominje Andrija Dolenčić, već samo na Glavatišću koje je bilo usred obradivog polja. Zato možemo pitati, zašto su Donjodubravčani izabrali upravo Glavatišće (mekano tlo) kao mjesto za ivanjski krijes, kad su sasvim blizu imali lijepu gmajnu, i puno križanja, kakva se križanja, uobičajeno, prema našoj etnokoreološkoj literaturi utvrđuju kao magična mjesta.

Također je zanimljivo da se na blagdane i nedjeljom nije kolo vodilo na Glavatišću, tako da Glavatišće nije bilo pretvoreno u igrišće - mjesto za plesanje i igranje. Što je dakle s Glavatišćem? Prema svemu sudeći, ono je bilo određeno mjesto samo za običaj ivanjskog krijesa.

Mnogi plesni običaji u Međimurju - kao npr. Ples na zelje, Kolo mladih snaha 'z bidrami' na glavi, Kolo fašcnjskih sneha i Ples svečami koji su imali prvobitnu magijsku funkciju, a održavali su se u zatvorenom prostoru, polako su iščezavali. Mjestimice žive i danas, mada u svijesti ljudi magijskoj funkciji nema ni traga. Običaj na Glavatišću - ivanjski krijes imao je drugu sudbinu. Prekinut je odjednom, i to se prema usmenoj narodnoj predaji, moglo dogoditi sredinom prošlog stoljeća. Zašto? Značajan utjecaj na profil i razvoj kulture učinile su ekonomske promjene koje su se dogodile sredinom 19. st. One su ponegdje gotovo "brisale" staro nasljeđe, a ponegdje su običaji, neminovno, doživljavali transformacije. Raspadom obiteljskih zadruga mora da su se poremetili odnosi među ljudima koji, su bez sumnje, negativno utjecali i na prije spomenuto zajedničko sijanje glavatice (zelja), a i tradicijsko mjesto za ivanjski krijes - Glavatišće - bilo je diobom zajednica rasparcelirano. Organizacija života dobila je novu formu. I stoga mi se čini da je raspadanje obiteljskih zadruga odigralo bitnu ulogu za prestanak paljenja ivanjskog krijesa na Glavatišću.

Zanimljivo je da gubljenjem tradicijskog mjesta za ivanjski krijes, ljudi nisu više ivanjski krijes palili na nekom drugom mjestu, kao što nisu izabrali ni novo mjesto za izvođenje kola. Zato su kola Turki robe i Oj, Jelo, Jelice u Donjoj Dubravi živjela samo u sjećanju ljudi i prenosila su se na generacije isključivo usmenom predajom. Najvjerojatnije se izvodilo više kola, ali se kazivači drugih nisu sjećali.

Očigledno, tekst pjesme uz kolo Turki robe ne upućuje nas na neko određeno ivanjsko kolo, kao niti napjev, ali valja obratiti pažnju na koreografske elemente.⁵ Na prvi pogled mogli bismo pomisliti da su riječi: hop, hop, hop, dip, dip, dip na koje se izvode opetovani trotaktni udarci nogama o tlo "posudene" od pjesme "Fliček veli da se ženil bođe".

"... imaš hižu, imaš hižu, od slamice hižu:

⁴ Andrija Dolenčić (1909-1984) bio je žopnik, rodom iz Kotoribe. Bilježio je narodne običaje i vjerovanja u Međimurju. Zbirku pod naslovom *Proljetno-ljetni ciklus međimurskih narodnih običaja i vjerovanja* pohranio je u Arhivu Odbora za narodni život i običaje JAZU u Zagrebu. Kopiju je poklonio autorici ovog teksta (str. 27 i 28).

⁵ Vidi potpunji koreografski opis kola *Turki robe* u radu autorice ovog teksta, objavljenim pod naslovom "Glavatišće" - mjesto za ivanjski krijes i kolo, *Zbornik radova XXIV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Tuzla, 22. do 26. IX 1987, Tuzla 1987, 528/529.*

Dip, đip, đip, hop, hop, hop: naše Međimurje.

A, a, a: to je naša hiža.⁶

Nije za vjerovanje da su riječi mada je samo obrnuti red riječi: đip, đip, đip, hop, hop, hop, uzete iz pjesme i koreografski prilagođene kolu *Turki robe*, jer kod pjesme Fliček veli da se ženil bude, onomatopejskim ponavljanjem: đip, đip, đip, hop, hop, hop, narodni je pjesnik uspješno istaknuo - dom - Međimurje - zemlju.

Naš etnolog dr. Ivan Ivančan piše da su udarci nogama o tlo ostaci ratarskih plesova u kojima se ističe magija za plodnost. Ana Malečić, također naš poznati koreograf i koreolog u svom djelu "Knjiga o plesu" govori: "Rašireno je vjerovanje u narodu da na Ivanje sunce na nebu tri puta poskoči i tri puta zastane, dakle da zapleše. Broj tri kao sakralni i magični broj ponavlja se u ritualima kako kod primitivnih tako i visokih kultura, pa se opetovano javlja i u našim obredima i običajima: tri puta se obilazi ili okreće oko nekoga ili nečega, tri puta se pokloni, lupne, zavrti, itd."⁷ Magičan broj tri u vezi s Ivanjdanom spominje i Srpski mitološki rečnik: "Prilikom izlaska sunca, skače se tri puta prema njemu..."⁸

Prema svemu sudeći, mogli bismo zaključiti da je u kolu *Turki robe* opetovano trokratno lupanje nogama o tlo, na riječi: hop, hop, hop, đip, đip, đip, koje imaju onomatopejsko značenje, sigurni dokaz najstarijeg načina plesanja jer se udarcima o tlo najvjerojatnije željelo POTAKNUTI zemlju na plodnost. Dakle, taj arhaični koreografski element upućuje nas da je kolo u prošlosti moralo imati magijski karakter.

Žganec je uz zapis melodije *Turki robe* stavio i sljedeću opasku: "Na istu se melodiju pjevaju pjesme: Mikor konje po polju zjchavale i Ta divojka ka junakom draga."⁹ U najnovijoj Žgančevoj zbirci nalazimo i zapis da se u Kotoribi na kraju kola Mikor konje po polju zjahava više: hop, hop, hop...¹⁰

To je još jedan dokaz da su se tekstovi pjesama tijekom vremena mijenjali, kontaminirali, a samim time i koreografski prilagođavali.

Prema svemu sudeći, opetovano trokratno lupanje nogama o tlo nije izmišljotina Mije Novaka koji je postavio 1947. god. kolo *Turki robe* na scenu, a niti Elizabete Toplek, već je to očito detalj iz najstarije plesne tradicije Međimurja do kojeg je postavljajući došao preko usmene narodne predaje. Dakle, to sitno zrnac drevne plesne kulture, a u najnovije vrijeme dobio je i novo ruho - tamburašku pratnju i zahvaljujući ljubiteljima plesne umjetnosti živi i danas na sceni.

Budući da u Kotoribi kod kola *Turki robe* ne nalazimo opetovano trokrato lupanje nogama o tlo, a zbog male prostorne udaljenosti Kotoribe i Donje Dubrave, mogli bismo pomisliti da je to isključivo donjodubravsko kulturna baština, no ipak ona to nije.

⁶ V. Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, Prvi svezak, Hrvatska tiskara D.D u Zagrebu, Zagreb 1916. str.119.

⁷ A. Malečić: *Knjiga o plesu*, Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1986, str. 231.

⁸ Kulušić - Petrović - Pantelić: *Srpski mitološki rečnik*, Nolit, Beograd 1970, str. 149.

⁹ V. Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, prvi svezak, Hrvatska tiskara D. D. u Zagrebu, Zagreb 1916, str. 9.

¹⁰ V. Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja*, Knjiga 1, ZIF Zagreb, Zagreb 1990, str. 183.

Pogledajmo kolo *Naša Rega kruha peče* koje sam 1968. god. zabilježila u Prelogu. Kazivač mi je bio Vinko Glavina iz Preloga. Glavina mi je ispričao da je to kolo naučio od jednog starca. Kad sam pitala Jelu Pavčec o tom kolu, rekla mi je: "To je Vinci od nekog spuknul!"

Vidljivo je da je ovo kolo sa svojom prekrasnom razgranatom onomatopojom: *šej, haj, šika, mare, širi, rare, munder, mare, šudri, drom* na koje se izvodi opetovno trokrato lupanje nogama o tlo, najverojatnije u dalekoj prošlosti imalo obredni, magijski karakter.

A što je s tzv. "kotoripskim kolima"?

Prvi Žgančev zapis u vezi s plesom u Međimurju objavljen je u njegovoj prvoj zbirci iz 1916. godine. Dakle, Žganec već tada vodi brigu i o plesu, bolje reći kolu. On u toj zbirci objavljuje pismo Jurja Lajtmana, župnika iz Kotoribe, koji mu piše da se u Kotoribi kolo pjeva od pamtivjeka, da se u starije doba više pjevalo, da su neki revni župnici rastjeravali kolo pa su se bolje djevojke stidile kola, da se stariji ljudi u Svetoj Mariji sjećaju da je bilo kola u donjem Međimurju, ali se je zatrla. Žganec osim Lajtmanovog pisma zapisuje kolo iznad nekolicine pjesama (tekstova i glazbenog zapisa). To su: *Turki robe, Ma rumena šipkojina, Vodi Maro dogo kolo, Prsten zvenknol, Vu polju nam jarica pšenica, Sonce shaja* i druga. Tada nam ne daje i koreografske zapise. No, Žganec ne zaboravlja na ta kola. Dolazi u Međimurje 1945, 1952, 1959, dolazi u Kotoribu, i zapisuje ta kola, često kontaktira s Međimurcima prilikom smotri folklor, međutim, nažalost, njegovi koreografski zapisi još nisu objavljeni.

Oko 1980. god. intenzivno sam istraživala i proučavala kola u Kotoribi. Rezultate istraživanja saopćila sam pod naslovom *Prožimanja dinarskih i panonskih plesnih elemenata u tradicijskom međimurskom kolu*, na Kongresu Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Hvaru 1982. godine. Tada sam na osnovi koreografskog detalja (cupkanje nogama o tlo) i glazbenostijskih osobina napjeva¹¹ u kolu *S pomoć božja i Marijal Spravljalje se divojčice*¹² iznijela pretpostavku da se radi o obrednim kolima za plodnost. Danas tu moju pretpostavku iz 1982. godine učvršćuju i saznanja prof. dr. Radoslava Katičića o hodanju kao poticanju plodnosti.¹³

Nadalje, na osnovi koreografskih detalja (lupanje nogama o tlo) mislim da su se ta kola u dubokoj prošlosti izvodila na nekom kotoripskom glavatišću, a da su kasnije bila prenešena na križanja. Dakle, pretpostavljam da se radi o prastaraj slavenskoj baštini, o obrednim kolima, pa stoga ne možemo govoriti isključivo o kotoripskom kolu, već o obrednim kolima koja su se srećom sačuvala u Kotoribi. Očito je da ovoj praslavenskoj kulturnoj baštini treba prilaziti s više aspekata:

¹¹ Radi se o melodijama od sumo 2 ili 3 tona različite visine, vidi J. Bezić, "Stilovi folklorne glazbe u Jugoslaviji", *Zvuk* 1981, br. 3, 34.

¹² Koreografski opis tog kola donosim u radu "Prožimanje dinarskih i panonskih plesnih elemenata u tradicijskom međimurskom kolu" - prihvaćenom za zbornik radova s hvarskog kongresa SUFJ 1982. koji je u tisku.

¹³ Radoslav Katičić: "Hoditi - roditi", Tragom tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti, *Studia Ethnologica* vol. 1, 45-63, posebno 46-47, Zagreb 1989.

etnokoreološkog, filološkog, književnog, glazbenog, religioznog, sociološkog, povijesnog i drugih grana znanosti.

Veći dio tzv. novijeg plesnog stvaralaštva Međimurja prožet je lupanjem nogama o tlo. To nam govori da su se narodni koreografi koristili detaljima najstarije plesne tradicije Međimurja i tako stvarali plesove i kola koja su najbolje odgovarala njihovom temperamentu i habitusu - odjeći i obući. Ostali su vjerni staroj tradiciji i što se tiče poretka sudionika u kolu (žena stoji s lijeve strane muškarca - D. Dubrava), a to je bila praksa starijih generacija (naime, žena je mužu govorila vi), a trokrato lupanje nogama o tlo zamijenili su nježnijim pokretima: pljeskanjem i njihanjem, kao npr. kod kola: *Dok sem bila ljepa mlada, Došla sem vam japa dimo, Igrajte nam japa* i drugih. Akademik Vinko Žganec podržavao je upravo takvo stvaralaštvo.

Trebalo je puno umijeća, kreativnosti, hrabrosti, marljivosti, strpljenja i truda da se kola postave na scenu. Kao rođeni Međimurac, Žganec je poznao stil plesa u Međimurju, a poznao je i plesove drugih krajeva. Zato je mogao dobro lučiti nove pojave od starijih i zato je mogao dobro savjetovati umjetničke voditelje ogranaka seljačkih sloga u Međimurju. Često je bio član žirija za smotre folkloru i uvijek je s brižnom pažnjom promatrao i savjetovao međimurske grupe. Stoga nije bio samo inicijator stvaranja plesova, već je bio pravi savjetnik i čvrsti oslonac ukusa umjetničkih voditelja. S njima je često usmeno i pismeno kontaktirao. Sjećam se kako mi je otac jednom rekao: "Ljeko je bilo Priločancima. Jela je otišla u Zagreb, otpojevala Žganca nekaj pesmi, otpljesala nekaj, Žganec je to blagoslovio i dok se vrnula, Priločanci su pljesaljki novo kolo." Naravno, Jela se savjetovala sa Žgancem. Ne samo Jela nego i svi drugi voditelji uz Žganca su se osjećali sigurnijima. Cijenili su ga i često se pozivali na njega: "Tak je rekel Žganec!" Ali, i on je cijenio i njihova mišljenja. I što je veoma važno, uvijek im je davao veliku moralnu podršku koja je često puta bitnija od bilo kakve materijalne.

Zato su i mogli ogranci seljačkih sloga (Prelog, Donja Dubrava i Nedelišće) koji su među prvima obnavljali plesnu tradiciju Međimurja i stvarali nove plesne oblike, ustrajati u radu, nastupati širom Međimurja i izvan Međimurja. Kola su se tijekom godina brusila u Ograncima, ustaljila i koreografski učvrstila tako da već oko sedamdesetih godina dolaze ljubitelji folkloru iz drugih sela u te Ogrance, uče plesati, a zatim osnivaju u svojim selima KUD-ove čiji su i danas voditelji, npr. Goričan i Kotoriba.

Oko šezdesetih godina dolazi u Međimurje etnokoreolog Ivan Ivančan. On počinje bilježiti i proučavati narodne plesove u Međimurju, ali tek 1987. godine objavljuje knjigu *Narodni plesni običaji u Međimurju*. No, mislim da čitavo plesno stvaralaštvo Međimurja još uvijek zahtijeva i čeka jednu estetsko znanstvenu valorizaciju.

Gotovo do svoje smrti Žganec je vodio brigu o ograncima seljačkih sloga u Međimurju, zanimao se za njihov rad i uspjehe. Godine 1974. pismeno me zamolio da mu opišem 1. smotru međimurskog folkloru u Donjoj Dubravi. On, zaista, nije nikad bio indiferentan prema onome što se događalo u Međimurju.

Bez obzira na Žgančevo ogromno obrazovanje i akademsku titulu, sa suradnicima se odlično sporazumijevao. Srećom, među njima nije bilo jezične

barijere, jer Žganec je bio kajkavac, Međimurec. Da podsjetimo, Žganec je bio i teolog i imao je puno razumijevanja i topli pristup prema "malom" čovjeku. Zato su ga suradnici - seljaci poštovali. Znali su da je akademik. Evo što mi je o tome rekla 1977. godine Jela Pavčec:

"Ja sam znala da je Žganec veliki čovek. I znala sam da ima tri fakulteta. MI, ja mislim da i drugi, ne samo ja, koji smo se ž njim spominjali to nismo opazili jer nismo mogli. On je te svoje fakultete pred nama skrivao. Tak da smo mi vidli da je to jen obični čovek, nam ravan. Mi smo vidli da on piše note, alji on je nas tak uveril u to da smo mi bez ikakvoga straha njemo popevalji, a on si je bilježil. Veljim, nigdar mi nismo imelji straha, kak obično mi neuki, imamo strah, koljena nam drfčo dok dojde pred nas veljka ličnost. Dok je došcl Žganec, naša so koljena ostala mirna. Navek smo se onak spominjali kak z onim prvim bratom Međimurcom."

Dakle, veliki čovjek, a ipak nama svima ravan. Možda, između ostalog i u tome leži njegov uspjeh, veličina i besmrtnost!?

A na moje pitanje: što je Žganec značio za Međimurje? - njegova doživotna suradnica Jela Pavčec, odgovorila je: "Da neje bilo Žganca, ne bi bilo *Barice*, net *Jagice*, net *Došla sam ja japa dimo* (međimurski narodni plesovi, o.p.) i tak dalje. Ampak ja ne znam što bi bil tak strpljiven kaj bi te se pesme popisala, a to je se on napravil i to je zabilježeno za se vekove. Morem reči, on je bil kakti jotec međimurskoga folkloru, i de gor se bine zatresu, bomo tak reklji kak je, mi koji smo ga znalji, osečamo Vinka Žganca. U sakoju našoj pesmi i v sakem našem pljesu."

Slažem se s Jelinom konstatacijom. Ona Žganca poistovjećuje s Međimurcem. Jela, zaista, ima puno razloga za takvu asocijaciju jer Žganec je bio, prema svemu sudeći, moćna agendi, poticajna sila, obnovitelj, svijetla točka u stoljetnom lancu trajanja narodne pjesme Međimurja i međimurskog plesnog folkloru.

I kao što se Žganec 1916. god. potrudio i odvažio da spasi hrvatskomeđimursku narodnu pjesmu od mađarske asimilacije u čemu je i uspio, uz veliku glazbenu, moralnu i organizacijsku pomoć Jurja Lajtmana, župnika u Kotoribi,¹⁴ tako se 1946. godine potrudio da spasi ostatke praslavenske narodne plesne umjetnosti, u čemu je također uspio uz pomoć prvih poslijeratnih umjetničkih rukovoditelja ogranaka seljačkih sloga (Pavčec, Novak, Žnidarić, Andrašćec).

Moramo priznati da takve uspjehe može postići samo čovjek umjetnički nadaren, genij, nadasve marljiv, uporan i s bezgraničnom ljubavi prema čovjeku, a takav je bio akademik Vinko Žganec.

¹⁴ Nekoliko mjeseci prije smrti 1976. god., gospodin Žganec osobno je zamolio autoricu ovog teksta da istakne u nekom svom radu njegovog suradnika Jurja Lajtmana koji mu je na samom početku pružio svesrdnu pomoć.